

GYŰJTŐ: GAÁL NAGY GÁSPÁRNE

GYŰJTÉS IDEJE: 1971.

TART.: NŐI VISELET SZABADIBAN

5 lap

FÖLDRAJZI RÖVÍTÉS: SZABADI

STATIONÁRIUM: XIV, 2,

PAPÍRIPARI VÁLLALAT

KISKUNHALASI GYÁRA

LELTÁRKÖNYS

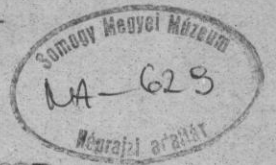
ÁTVÉZETVE AZ EGYESÉGES LTK. 1893.-as. TETELE ALÓL

1893

IV/63/4

NŐI FEJVISELET ALAKULÁSA A XX. SZÁZAD ELSŐ FELÉBEN

S Z A B A D I K Ö Z S É G B E N .

Már őseinknél a felnőtt leány haját konytyba tűzték föl, az asszonyokat pedig a konytyra kötött kendők, gyöngyös asszonypárták különböztették meg a lányoktól.

Szabadi község vegyes lakossága. Más ~~hajviselet~~ konytyviselet volt a katolikus magyaroknál és más volt a evangélikus sváboknál.

A magyar leányok haját négyágu hármás hajfonattal tűzték konytyba a konytyfésűre és diszes csillogó köves ~~szalagokkal~~ diszítették azt. Alulra az apró hajak befogására "kupacsatot" használtak.

Hajukat esővizben lugos háziszappannal mosták meg. Száradás után házi tiszta zsirral bekenték, hogy fényes legyen. Kiknek módjukban állott, szagos brillantinnal fényesítették. Széles rövid sűrűfésűvel simára fésülték. Utána leült a leány a "kisszékre" és a szép konytyot tűző asszony családtag, vagy ismerős befonta a nagylány haját és konytyra tűzte. A diszes csatokat a homlok fölé huzott hajba tűzték, de csak ünnepre. Vendég hajfonatot is használtak főleg akkor, ha nem volt elég haja a leánynak a konytyhoz. Ünnepnap még elől a csatok alatt "kondoritó vassal" még ki is kondoritották hajukat. A konyty később módosult. A párta alakú konyty hátul fészkalakúra szűkült, ehhez több hajfonat is kellett. Mikor a leány férjhezment a menyecskekonyty alá csak két fonott ágat kötöttek fel.

A kétágu hármás fonatot a fej közepéről kezdték és a fonat végébe ~~végébe~~ pertlivel fontak. Ezután ronggyal körülcsavart eleinte kerek, később óvális drótot varrtak pertlivel a fejhez. A drót köré tekerték a két hajfonatot, amit alul a befont pertlivel megkötöttek. Erre került a "Kápli", a kemény papírból kivágott párta. Ezt ugyancsak a két végére erősített pertlivel kötötték meg. Ezek fölé tették fel a fehér gyolcs csipkés szélű fejkötőt, amit alul szintén pertlivel huztak össze és kötöttek meg.

Ünnepélyes alkalmakkor erre a fekete selyem himzett kendő, máskor pedig a kasmir kendő következett. A kasmir kendő fiataloknál piros alapon időséknél kávébarna, vagy fekete színezetű. A kendőt három sarokra fogták és a konytyra hátul megkötötték. Elül a kendőt szinesfejű gombostűvel a fejkötőhöz erősítették. Utoljára tették fel a homlok fölé a kendő szélére a diszes hajszoritót. Ehhez erős gyolccsipkét használtak, mire diszítésül világoskék, rózsaszín, lila, vagy sárga keskeny szalagrüssöt készítették, gyönggyel diszítették és a csipkére felvarrták. Mikor mindennel készenvoltak a kendő két szárnyát, jobbról és balról a fül fölött gombostűvel "kikötötték".

A kikötés alatt tulajdonképpen a kendőnek a feltűzését értik, hogy az szebben álljon.

A korabeli fényképek szerint az első világháború előtt a konyty ke-
rek alaku volt és nem pártaszerű ovális. Ehhez a konytyviselethez a
fekete selyemkendőt nem himezték ki és hajszóritót sem viseltek. A me-
nyecskekendő alól akár selyem akár kasmir volt az, csak a fehér alsó
fejkötő keskeny csipkéje látszott ki.

Általában olyan somogyi községekben, hol vegyes volt a lakosság, magyar
és sváb idővel vettek át öltözködési formákat. Így vették át a magya-
rok a sváboktól a "necc" viseletét is. Ez pártá alaku sapka, amit az
ovális alaku konytyra huztak a menyecskek. Anyaga eleinte fehér selyem,
színes himzéssel, körül és hátul díszítettek, majd selyem fonállal kö-
rülhorgoltak. Később a selyem himzés helyett gyönggél himezték ki a
motivumokat. Mikor már nagyon népszerű lett, a munkában is ezt visel-
ték, mert praktikus volt. Ilyen alkalmakra egyszerűbb anyagból kevésbbé
díszeseket készítettek.

A különböző öltözékekhez má s-más konytyot viseltek. Nagy ünneplős
ruhához a fiatal menyecskek selyem, bársony, vagy egyszínű szövetszok-
nyát viseltek. A bluzok a szoknya anyagából készültek, bevarrott ujjak-
kal. A gallér és kézelő selyemből, selyemcsipke díszítésű. Eleinte be-
kötős, de később kieresztős bluzt is viseltek. Ehhez az öltözékhez a
feketeselyem himzett menyecskekendőt "kötötték ki". A díszes gyön-
gyös neccet is ilyen öltözékhez viselték. Misére, létániára még ezek
fölé színes brokát selyem előrekötős keszkenőt is viseltek.

Az idősek csak sima feketeselyem menyecskekendőt kötöttek ünneplőben
és az előrekötős keszkenőjük is sötét volt. Ruhájuk sötét szövet, vagy
fekete bársony, azonos anyagu nem díszes bekötős bluzzal, fekete selyem
köténnyel.

A kasmir kendőt ünneplő délutános ruhákhoz kötötték ki. Ez szövetszok-
nya fehér selyem bulzzal, vagy karton babos fodros szoknya, amihez fe-
hér gyolcsbluzt viseltek. Ilyenkor eléjük fehér gyolcs csipkés, vagy
himzett kötényt kötöttek.

A neccel egyidőben kezdték viselni a bársoly himzett pruszlikot.
Ezt a pruszlikot az idősebbek mindig viselték, himezetlen fekete anyag-
ból, vagy kötöttet az ugynevezett "lélekmelegítőt".

Ha meg kapálni, aratni ment az asszony nép, munkára a "dolgozónapló"
ruhájukat öltötték fel. Fakó kartonyszoknyát, kekfőstő kötényt, karton
vagy rövidujjós gyolcsinget viseltek. Konytyukon csak a fehér fejkö-
tő volt, ami fölött az előrekötős delén keszkenőt a nyakuk fölött há-
tul kötötték meg. A munkában is viseltek neccet, egyszerűbbet, ami fö-
lé kendőt nem is kötöttek. Jövet és menet azonban a necc fölé is kö-
tötték "előre" delén keszkenőt.

Az ünnepi öltözék alá csak a legelső pöntő volt "pamukos" vászonból. A többi hosszúsági sorrendben következett, keményített csipkés gyolcs-pöntők. A vászon pöntő fölé négy-öt csipkés keményített gyolcs-pöntő következett. Ezek derékban felvarrt fodrokkal voltak ellátva és "farpöntölnek" nevezték. Alul a csipke fölött is volt rajta egy fodor. A fodrok a pöntölöket, illetve a felső ruhát jól kitartották. A fodros pöntől után két sima pöntölt húztak. Erre legfelül a legnagyobb csipkével a felső égynes pöntölt vették magukra. Ennek neve "egyenős pöntöl" volt. Hogy a keményített pöntők ki ne reszeljék a felső drága szoknyát a pöntölök után a szoknya alá egy rövidebb szürke "parget" alsószoknyát is viseltek. Ez alul pirossal volt beszegve.

Más nem ünneplős alkalomkor csak négy-öt pamutos vászon és egy gyolcs-pöntőt viseltek.

Beszédükben a "pöntő" és "pöntöl" elnevezést vegyesen használták. Alapszóként általában mindig "pöntő"-t mondtak, míg képzett szóként már a "pöntöl" volt a használatos. Pl. "Hány pöntöle ven?" Vagy "Kéves a pöntöle". Az öltözék annál rangosabb volt minél több pöntöle volt a menyecskének.

A menyecskék az ünnepi kikötött ~~mmh~~ konytyhoz, ünnepi ruhához kötényt nem viseltek. Kötényt csak a ünnepi délutános és dolgozónaplós ruhához kötöttek. E ruháknál elül a kötény alatt egy 50-70 cm. idegen anyagú volt, melyre zsebet varrtak. Ez volt a "zsebesszoknya". Akkoriban ebben a belül "acskószerű zsebben" tartották a pénzt, a kulcsot, rózsafüzért. Zsebkendőt az ünneplős öltözéknél imakönyvvel, vagy rozmariggal a kezükben vitték, kötényes öltözéknél pedig annak zsebébe tették.

Az idősebbek a konytyot fejkötővel, előre kötés keszkenővel maig is viselik. Ők a "bőszoknya" alatt kévesebb jobbára pamukos vászonpöntölt húztak. Ünneplős ruhájuknál a két-három vászonpöntő fölé alig keményített 2-3 gyolcs-pöntőt vettek fel. A sötétes színű ruhájukhoz kötényt minden alkalommal viseltek. Ez félkötény vagy fekete kantáros lüszter kötényt. A nagyon idősek télen-nyáron fekete rojtos vállkendőt viseltek, amit hátul a derekukon kötöttek meg.

A kisebb lányok, míg nem nagylányként öltözködtek, hajukat egyágu hármass fonatban viselték "cicába". Hajjukba némelyek szalagot is kötöttek. Ruhájuk egybeszabott bő volt. Ezt a ruhát "obony"-nak nevezték. Alája is két-három kantáros csipkés pöntőt húztak.

Lábbeliként a fiatalok ünnepnap fekete box, vagy lakk pántos, illetve félcipőt viseltek. Az idősek télen is bőrtalpu fekete posztótutyit, nyáron pedig fekete kötött tutyit, vagy papucsot hordtak. A fiatalok házilag kötött "rozsás tutyikban" jártak. Ezt gyapju fonálból kötötték, színes berliner fonállal díszítették. Alája vászonból varrták a talpát. A talpát szűrokkal is be szokták kenyni, hogy a vizet át ne engedje.

A falu másik felében élő svábok hajviselete eltért a magyarokétól. Eredetben Szabadiban és a környéki községekben neccet a svábok viseltek. A két-nyelvű lakosság viszonya nagyon jó volt. A fiatalság nem egyszer szorakozásként átöltözött a másik viseletébe. Ilyen vegyes lakosu községekben kezdtek a magyarok is neccet hordani. Tehát a necc eredetét a magyaroknál a magyar és sváb lakosság együttélése hozta magával. A magyarok megkedvelték a necc használatát, mert az dologban és melegben kényelmesebb jobb és olcsóbb volt. Hozzájárult ehhez az is, hogy az első világháboru után a gazdasági váltságban alig volt kapható az igen drága kasmirkendő.

A sváb lányok két ágban hat-nyolcas fonással kerek lapos konytyra tűzték fel hajukat. Diszes csonttüket használtak és konytyfésű helyett egy 10 cm. hosszú fésüt tűztek a hajuk közepébe.

A menyecskék ugyanugy fonták és kötötték fel a hajukat mint a lányok, mire a diszes tük és fésű elhagyásával huzták rá a "necc"-et. Ez eredetben nagyluku fekete horgolásu volt. Innen is származott a neve. Ezt később bélelték és sűrűbbre horgolták, amit hosszukás színes gyöngyökkel diszitetek. A neccbe mindig széles színes szalagot fűztek, amit ~~ma~~ a fej tetején lapos csokorra kötöttek meg. Később a neccet már nem horgolták, hanem selyem anyagból készítették és fonal, vagy gyögy himzéssel diszitettek. Ebben az időben és formájában vették át a magyarok is a necc viseletét. Minthogy a menyecskék necce diszes volt föléje kendőt általában csak télen kötöttek.

Az idősebb asszonyok hajfonatukat drótkonytyra tekerték. Erre huzták fel a csipkés keményített fejkötöt. A fejkötő nyakban 10 cm. széles fodorral volt ellátva. E fölött fekete kendőt viseltek. A kendőt ugy köttötték előre az áluk alatt, hogy annak egyik sarkát az arcukhoz felhuzták.

A sváboknál a felső ruha fiataloknál öregeknél általában sötétszínű, vagy fekete volt. Szoknyájuk hosszabb volt mint a magyaroké. Bluzuk nem volt változatos. Általában magasnyeku, szűkujju, feszes dereku és csipőn alul rövid loknisra szabott. Diszítésre sok zsinort, gombot és fekete csipkét használtak. Kötényt mindig viseltek. Ünneplős fekete selyem kötényüket hátul derékban megkötve viselték, honnan meggypiros, kék, lila szalagok lógtak alá. Jellemző a fekete színre, hogy esküvőkor a menyasszony ruhája is fekete selyem, vagy bárony volt, amihez színes üveggyöngyös koszorut viselt. A koszorut világoskék széles szalaggal kötötték fel hátul a nyakban. Jellemző viseletük volt a magasán zárt sima fekete "pruszlik". Ezt fiatalok és idősek állandóan viselték. Ünneplős ruhájukhoz e helyett az idősek fekete selyem rojtos, fiatalok ugyanilyen de himzett vállkendőt használtak, mit hátul a derekuknál kötöttek meg.

Péntelük vászon és gyolcs volt, de nem annyira keményített. Számuk is kevesebb volt mint a magyaroknál.

Lábukon fekete patent harisnyához fekete félcipőt, hétköznap ugyancsak fekete saját kötésű gyapjú harisnyához fekete kötött tutyit, -" pacskert" huztak. Fiatalok a tutyit színes fonállal díszítették. Dívát volt náluk még ünneplősen is cipő helyett a fekete bőrtalpu papucs.

Manapság a községben a kitelepítés folytán már nagyon kevés sváb család él. Ezek közül az idősök még megtartották a régi viseletet is. A fitárság mind a magyaroknál, mind pedig a sváboknál már városiasan öltözködik. Régi szép népviseletükben nagy ritkán egy-egy népünnepélyen öltöznek fel, mikor is a megfelelő hajviselethez felkötik a kasmir menyecskekendőt is.

..-.-.-.-.-

Gaál Nagy Gáspárné

Gaál Nagy Gáspárné
Torma Urzsébet.